

Webrecensie BMGN 125:4 (2010)

Koning, Paula, *Erasmus op de markt* (Rotterdam: Ad. Donker, 2009, 120 blz., ISBN 978 90 6100 634 3).

Aan de hand van 42 boekprenten (waarvan de helft uit de zeventiende eeuw en de jongste uit 1828 stamt) illustreert Paula Koning de rijk geschakeerde beeldvorming van Erasmus. De prenten bevinden zich in de schitterende Erasmuscollectie van de Bibliotheek van Rotterdam. Het is zonder meer toe te juichen dat dit materiaal grotere bekendheid krijgt. Na een oriënterende inleiding wordt in een elftal hoofdstukken uiteengezet hoe in uitgaven en vertalingen van Erasmus' werken de aandacht op diens proteïsche reputatie gevestigd is geweest, waarbij in menig hoofdstuk weer van diverse facetten sprake is. De schrijfster maakt telkens duidelijk welk aspect van Erasmus' persoonlijkheid of diens werk aan de orde is en hoe zowel in ernst als in scherts daaraan gestalte werd gegeven. Het gaat om het onverwachte inzicht, de aardige perceptie of, soms, het hardnekkig misverstand.

Uiteraard heeft de schrijfster de prenten goed bekeken. Een gekromde pink is haar niet ontgaan: blijk van Erasmus' minachting voor zijn theologische criticasters. Noch ontsnapte een verdekt gehouden gekromde middelvinger aan haar aandacht, destijds geen obscene gebaar, maar teken van ironie. Wat tijdens zijn leven ter discussie kwam te staan, blijkt na zijn dood telkens weer aanleiding tot debat tussen aanhangers en pleitbezorgers van censuur. Waar Erasmus voortdurend erop hamerde dat hij de Kerk gehoorzaam was, kon dat niet voorkomen dat zijn werk herhaaldelijk werd gecensureerd en – ingevolge 'Trente' – op de Index werd geplaatst. De eerste – al snel ingetrokken – Index (waarop alle werken van Erasmus verboden werden verklaard) werd onder verantwoordelijkheid van Paus Paulus IV gepubliceerd. Helaas laat zij de mogelijkheid liggen het dilemma scherper te stellen door niet te vermelden dat deze Paulus IV in diens eerdere gesteldheid van Giancarlo Caraffa tot de kennissenkring van Erasmus had behoord en dat Erasmus zich herhaaldelijk gunstig over deze geleerde kerkvorst heeft uitgelaten.

Hoe attractief de inhoud ook is, er valt uiteraard wel wat te disputeren, Erasmus zou Erasmus niet zijn als dat niet zo was. De schrijfster suggereert dat Erasmus de door hem zo verguisde aanhangers van de uit Schotland afkomstige middeleeuwse haarklover Duns Scotus strijk en zet *Scoti* noemde

(42), wat zelfs in de *Lof der Zotheid* niet het geval is geweest. *Scoti* zijn ook voor Erasmus gewoon Schotten, of het is de tweede naamval van de naam Scotus, dus een grammaticale aangelegenheid; aanhangers van Duns Scotus zijn *Scotistae*, *Scottistici*, *Scottici*, hoogstens *Scotidae*. Als Erasmus nader op de afkomst van zijn bestrijder Lee ingaat, vraagt hij zich af of deze een Schot is, wat ook geen toespeling op Scotus impliceert, al zou Erasmus die heel graag hebben gemaakt, maar hier expliciteert hij zelfs nog dat een Scotista niet met een Scotus moet worden vereenzelvigd (Erasmus' verweerschrift tegen Edward Lee, ASD IX.4, 59, ll. 41-55).

De opvallendste passages in het boek betreffen het oudste 'stenen beeld' van Erasmus (88-89), een vooralsnog onopgelost probleem aangezien er een Rotterdamse bron is die in 1614 refereert aan een stenen beeld dat door het stadsbestuur van Bazel vier jaar voor Erasmus' dood naar Rotterdam zou zijn verzonden, terwijl een andere bron uit hetzelfde jaar meldt dat Bazel een schilderij zou hebben gestuurd. In de eerste helft van de achttiende eeuw schreven de beide illustere stadshistorici Van Alkemade en diens schoonzoon Van der Schelling dat een schilderij, dat in Rotterdam op het stadhuis in hoge eer werd gehouden, op verzoek van het stadsbestuur van Bazel vier jaar voor Erasmus' dood – dus in 1532 – derwaarts was gezonden en was vervangen door een nieuw contereitsel dat door de vermaarde calvinistische theoloog Theodoor Beza van een gedicht werd voorzien (GAR, Hss. 1592, 55r [2e nummering]). Waarschijnlijk een apocrief bericht, maar desalniettemin de moeite waard om in dit verband – het gaat toch om beeldvorming en wat dies meer zij! – te worden vermeld; de dichtregels van Beza zijn in ieder geval bewaard gebleven.

Paula Koning heeft de liefhebbers van Erasmus een welkome dienst bewezen met dit boekje dat op plezierige wijze recht doet aan de rijke schakering van de erasmiaanse traditie.

Jan van Herwaarden, Krimpen aan den IJssel

Webrecensie BMGN 125:1 (2010)

Lambooij, H.Th.M., *Sibrandus Leo en zijn abtenkronieken van de Friese premonstratenzerkloosters Lidlum en Mariëngaarde. Een nadere studie, editie en vertaling* (Dissertatie Leiden 2008, Middeleeuwse studies en bronnen 111; Hilversum: Verloren, 2008, 539 blz., €45,-, ISBN 978 90 8704 007 9).

Deze handelseditie van een dissertatie die aan de universiteit van Leiden werd verdedigd bestaat uit twee delen. Het eerste deel bevat een onderzoek naar de schrijver Sibrandus Leo en zijn kroniek, het tweede deel bestaat uit een editie van diens kloosterkronieken.

Deel 1 op zijn beurt bestaat weer uit drie delen: een algemeen gedeelte over de schrijver, zijn milieu en achtergrond en de tijdgeest van de zestiende eeuw. Het tweede hoofdstuk bestaat uit een beschrijving van de inhoud en de overlevering van de twee kronieken van Sibrandus Leo: die van de kloosters Lidlum en Mariëngaarde. Als derde is er een hoofdstuk getiteld 'Betrouwbaarheid en bronnengebruik', waarin de latere historiografie over de Friese abt aan de orde komt, hoe hij zijn bronnen gebruikte en zijn betrouwbaarheid bij de beschrijving van personen en gebeurtenissen.

Zoals in het 'Woord vooraf' vermeld staat vond de auteur het noodzakelijk een nieuwe uitgave van deze kronieken te verzorgen, met als uitgangspunt de editie van Wumkes uit 1929 die zijn inziens aanvulling en verbetering behoeft. Een verantwoorde heruitgave hield voor hem ook in een nader onderzoek naar de culturele en spirituele achtergronden van de Sibrandus, de geschiedkundige waarde van zijn werken en de tekstoverlevering. Dit alles heeft een gedetailleerde studie opgeleverd over de kroniekschrijver en zijn tijd. De drie belangrijkste vragen stelt Lambooij al meteen aan het begin van zijn inleiding: hoe moeten we de auteur in zijn tijd plaatsen, wat is het karakter van zijn teksten, hoe is de overlevering, en ten derde hoe betrouwbaar zijn de kronieken? Dit alles met het oog op een 'evenwichtige waarheidsvinding' omdat volgens Lambooij de vraag naar het waarheidsgehalte van Sibrandus' geschriften nog nauwelijks is gesteld. Ook uit hoofdstuk 3 (zie boven) blijkt dat de auteur de betrouwbaarheidsgraad van de door hem onderzochte kronieken erg belangrijk vindt.

Sibrandus was de onechte zoon van een schuitemaker, wiens moeder onbekend is gebleven. Op 16-jarige leeftijd trad hij in bij de